

arbejdsbegrebet. For mig at se kommer Anne Solberg i sin iver for at gøre op med opfattelsen af børnearbejde som et i en vesteuropæisk kontekst overstået, historisk fænomen, til at spærre for en indsigt i, hvad det faktisk er for ændringer, der har fundet sted i perioden 1850-1990. Der kan i en række af de øvrige artikler i antologien så glimrende hentes empirisk belæg for, at børns arbejde har undergået store ændringer. Det, der for mig at se er interessant at diskutere, er derfor ikke, om børn i dag arbejder eller ej (det gør de), men hvilken betydning ændringer i børns arbejde i perioden 1850-1990, både kvantitativt og kvalitativt, har for opfattelsen af børn og for børnene selv. Og man kommer vel ikke helt uden om, at børn i et traditionelt landbrugssamfund indgik i det daglige arbejde på en helt anden måde, end børn gør i dag, hvor meget arbejde foregår på et kontor ved en computerskærm, på steder hvor børn kun dukker op en sjælden gang, når dagplejemoderen er syg.

Når man har læst antologien, undres man lidt over, hvorfor børnearbejde, og i det hele taget børns liv, har udgjort en så lille del af den historiske forskning. Der er spændende temaer nok at tage fat på – også hvis man ikke interesserer sig for barndommens historie eller skolehistorie. Antologien er således udmærket at lade sig inspirere af, og en række af bidragene rummer både solid og spændende forskning på området. Men det er samtidigt en lille smule ærgerligt, at der ikke i højere grad har været lagt op til at komparere mellem de nordiske lande og forfølge temaer mere systematisk. Eksempelvis vil man ikke i bogen kunne finde oplysninger om, hvad der har været af fabrikslovgivning eller anden lovgivning om børns arbejde i de enkelte nordiske lande, ej heller oplysninger om hovedtræk i skolelovgivningen. Jeg ved godt, at det er et næsten klassisk dilemma med denne type af projekter

og de udgivelser, de resulterer i, men det betyder ikke, at dilemmaet ikke er der.

Marianne Rostgaard

Enn Küng und Helina Tamman (Hg.): *Festschrift für Vello Helk zum 75. Geburtstag. Beiträge zur Verwaltungs-, Kirchen- und Bildungsgeschichte des Ostseeraumes*. (Verlag Eesti Ajalooarhiiv, Tartu, 1998). 471 s., 221 estiske kroner.

Dr.phil. Vello Helk, tidligere mangeårig overarkivar ved Rigsarkivet og leder af afdelingen for personarkiver, modtog ved sin 75-årsdag den 23. september 1998 et bemærkelsesværdigt festskrift fra estisk side, og det er nok værd at gøre opmærksom på det.

Men først et par ord om manden selv, således som det fremgår af bogens levnedsløb og bibliografi. Vello Helk blev født i 1923 i en estisk bondefamilie og kom tilsyneladende først i skole i en alder af 10 år. Da skolegangen var afsluttet endnu 10 år senere, var vi midt i 2. Verdenskrig, og efter dennes afslutning skyldede Helk med andre politiske flygtninge i land i Danmark; her ernærede han sig de første år som landbrugsmedhjælper. Et par år efter påbegyndte Helk historiestudiet ved Aarhus Universitet, og studierne blev afsluttet 1956 med en eksamen som cand.mag. i historie, tysk og latin. Resten af forløbet ser tilsyneladende ganske regelret ud. Helk blev ansat i arkivvæsenet og kom hurtigt ind på en bane, der tilsyneladende var skabt for ham. Han interesserede sig for modreformationen i Norden og skrev disputats om den såkaldte »Kloster-Lasse«, Laurentius Nicolai Norvegus (1966). Kort for havde han afsluttet bindet om Kongehusarkiverne i Rigsarkivets »Vejledende Arkivregistraturer« (bind 13, 1963). Interessen for personalia kan herved være blevet udbygget, og den

satte sig siden frugt i en banebrydende undersøgelse af studenterstambøger fra 1500- til 1800-tallet. Herved blev en tidligere overset kilde til ældre tiders kultur- og personhistorie for alvor placeret i forskningen.

Ud over denne, om man så må sige, forventelige forskerindsats fra en samvittighedsfuld person på en fremskudt placering inden for det danske, humanistisk betingede embedsværk, har Helk imidlertid med største trofasthed fortsat med at studere sit hjemlands historie, og han har ved detailundersøgelser fremlagt meget og værdifuldt materiale. Indsatsen har sikkert været fremmet af, at Helk på Rigsarkivet har haft umiddelbar adgang til en række lidet kendte arkivalier, specielt fra Øsels danske tid. Denne side af Helks virke er muligvis mindre kendt i Danmark, da studierne ofte er publiceret i svenske, tyske og estiske tidsskrifter, som næppe er særlig udbredte her i landet. Med den meget omhyggelige bibliografi, der er føjet til festskriftet (s. 427-471) er der imidlertid nu en mulighed for at kunne orientere sig. Særdeles fortjenstfuldt er det, at Helk for et dansk publikum har afrundet denne del af sine studier med en Estlandshistorie, som er kommet på Odense Universitetsforlag (2. oplag 1994).

Ud over en indledende hyldest og den nævnte bibliografi indeholder bogen 13 estiske og to danske bidrag. De estiske bidrag samles for hovedsagens vedkommende omkring 15-1700-tallet. Det er naturligt først at nævne de artikler, som handler om Øsel, hvor dansk historie i 1500- og 1600-tallet mødtes med Estland. Volker Seresse skildrer her de politiske normer på Øsel omkring 1600, Piia Pedakmäe gennemgår de fem danske statholdere på Øsel fra 1613 til 1645, og begge bidrag kan siges at slutte sig til en tidligere anmeldt bog af Seresse (*Historie* 1999, s. 210-212). Hertil

kommer Helmut Piirimäe om svensk forvaltning på Øsel sidst i 1600-tallet. Den svenske administration drøftes også af Liivi Aarma om lærere og gejstlighed i Estland sidst i 1500-tallet. Det samme gælder den internationalt kendte numismatiker Ivar Leimus, som skildrer Tallinns møntvæsen i 1600-tallet. Administrationshistorie i tæt tilslutning til styret i Stockholm undersøges også af Enn Küng. Det drejer sig om indførelsen af borggreve-embedet i Narva og byens magistrat midt i 1600-tallet.

Lærdomshistorie om baltere i skyggen af tsar Pauls terrorregime skildres af Arva Tering omkring balterne ved tyske universiteter 1798, mens rekrutteringen til den russiske hær fra Baltikum i 1800-tallet er behandlet af Tõnu Tannberg. Evald Kampus fortæller om tyskernes selskabsliv og teaterforestillinger i 1800-tallets Dorpat, en universitetsby, som i dag er kendt under navnet Tartu.

Et sproghistorisk afsnit findes hos Vello Salo i behandlingen af det estiske sprogmindesmærke *Cathechismus Catholicorum* fra 1585, mens stambogshistorie berettes af Lotte Kurras under overskriften »Lars Wivallius alias Erik Gyllenstierne alias Svante Stenbock« – artiklen erindrer os om, at der også for 400 år siden var folk, som søgte at skifte eller sløre deres identitet. Endelig drøfter Johan Kreem den berømte kosmograf Sebastian Münster og hans *Livonia illustrata*, hvor et par af kilderne søges indkredset. Om værkets betydning også senere i 1500-tallet for opfattelsen af Livland har undertegnede andetsteds givet nogle antydninger (*Danske Magazin*, 8. rk. V, 1975-89, s. 129-133).

Hvad endelig angår de to danske bidrag, så har Helks mangeårige kollega Sigurd Rambusch skrevet om venskabet mellem de danske og de estiske lutherske menigheder i det seneste tiår,

mens Peter Kyhn behandler de estiske og de øvrige baltiske flygtninge i Danmark efter 2. Verdenskrig. Artiklen er (s. 384-385) illustreret med et interessant fotografi, hvor blandt andet Gustav Rasmussen, senere udenrigsminister, afbildes præsenterende gevær under en øvelse, angiveligt som engelsk oberstløjtnant og i hvert fald med brystet dækket af ordner. Som hans sidemand, ligeledes i uniform og præsenterende gevær, afbildes – ifølge billedteksten! – angiveligt den stoute smed og politiker Johs. Kjærbøl, hvilket var en overraskelse, i det mindste for undertegnede, specielt da Kjærbøl var minister under besættelsen og ikke indtrådte i befrielsesregeringen. Et nærmere studie af fotografiet fører dog til, at Gustav Rasmussens nabo nok snarere var en anden kendt politiker, som opholdt sig i England under krigen, nemlig Christmas Møller. Formentlig stammer fotografiet fra England og er optaget et af de sidste krigsår. Fotografiet har således ikke nogen sammenhæng med artiklen, og den fejlagtige billedtekst må i hvert fald betegnes som et fejlskud i en ellers lodig bog. Vel at mærke et fejlskud, som den estiske redaktion ikke havde nogen chance for at opfange.

Man fornemmer, at mange af forfatterne virkelig har noget at takke Vello Helk for, idet han i de senere år har været i stand til at skaffe vanskeligt stillede landsmænd mulighed for studieophold ved store nordiske forskningsinstitutioner. Artiklernes indhold og niveau bringer bogen på linje med klassiske historiske festskrifter, der er forblevet i brug som gængse historiske håndbøger. Der er foregået et omfattende sprogligt redaktionsarbejde, som har båret smuk frugt. Det samme gælder den fine typografi og tilrettelægning af bogen.

Jørgen Steen Jensen

Fred Singleton: *A Short History of Finland*. Revised and updated by A.F. Aston. 2nd edition. (Cambridge University Press, 1998). 209 s., 35 £.

En smuk forårsdag i 1991 kunne Ilmi Silvenius læne sig trygt tilbage i stolen ved en konfirmationsfest i et dansk hjem og nyde en cognac for første gang i over 40 år. Nu kunne hun føle sig tryk. Hun selv og hendes Finland var ovenpå. Hun var på besøg hos et af de fire børn, hun havde reddet igennem den barske finske efterkrigstid. Et af disse børn var blevet boghandler; et andet indehaver af et reklamefirma og leder af den finske Aids-kampagne; et tredje boheme og billedhugger – med et rasende, ustabil liv; et fjerde, som hendes daværende mand var fader til, og som hendes søster var mor til, havde hun reddet fra at blive kvalt i fødslen i et lille hus på landet i Österbotten, hvortil familien af økonomiske årsager var »flygtet«. Faderen, der ved samme lejlighed prøvede at skyde begge søstre med et gevær, blev hun senere skilt fra, hvorefter hun ernærede sig som grønthandlerske flere steder i Finland, senest i Lahti, hvor hun atter blev gift. Den pige, hvis liv hun havde reddet, blev kort efter »redningen« bortadopteret til et finlandssvensk hjem og kom som voksen til Danmark i sin egenskab af svensk lektor ved Nordisk Institut, Aarhus Universitet.

En historie meget lig denne fortæller Fred Singleton i sin Finlandshistorie. Den tjener til illustration af den utrolige samfundsændring og »opstigning«, der fandt sted i Finland i efterkrigstiden i den særegne blanding af stærk centralisme og behård liberalistisk økonomi, som har kendetegnet Finland siden uafhængigheden i 1917, og som Singleton har et yderst vågent blik for (se blandt andet s. 142 og s. 161). I det hele taget fornemmer man, at her har man at gøre